

1. pielikums

Likuma mērķis un tvērums

Likuma tvērums un būtība, kā arī tā ietekme ir atspoguļota rekonstruētā intervences loģikā. Ņemot vērā, ka Likuma anotācija ietver ierobežotu informāciju par Likuma plānoto ietekmi un neiekļauj konkrētus rādītājus, tie ir noteikti balstoties uz novērtējuma ietvaros iegūto informāciju.

Intervences loģika ietver šādas galvenās sadaļas:

- Likuma izstrāde – identificētā problemātika un Likuma nepieciešamība;
- Intervences apraksts – Likuma mērķis, specifiskie mērķi, iesaistītās puses un mērķa grupas, plānotās un īstenotās aktivitātes (sagatavošanās aktivitātes un īstenošanas aktivitātes);
- Intervences rādītāji – iznākuma un rezultāta rādītāji (identificēti novērtējuma veikšanas laikā);
- Sasniegtie rezultāti un ietekme – tā kā Likumā nav definēti konkrēti kvantitatīvie rādītāji, kas ļautu pilnībā izvērtēt tā ietekmi, šajā Novērtējumā izmantoti mērķa grupu aptauju dati. Tie kalpo par reprezentatīvu bāzi turpmākai intervences ietekmes analīzei.

Likuma izstrāde

Valsts aizsardzības mācības un Jaunsardzes likuma (turpmāk – Likums) izstrādi noteica vairāki faktori. Pirmkārt, ģeopolitiskās drošības situācijas izmaiņas pēc 2014. gada aktualizēja nepieciešamību attīstīt bruņoto spēku rezervistu sistēmu. Obligātā militārā dienesta atjaunošana attiecīgajā periodā netika uzskatīta par piemērotu risinājumu, tāpēc bija jāmeklē alternatīvas, kas nodrošinātu militārās aizsardzības pamatprasmju apguvi plašākam iedzīvotāju skaitam. Valsts aizsardzības mācības (turpmāk – VAM) apguve izglītības iestādēs tika identificēts kā atbilstošs risinājums, lai sekmētu šī mērķa sasniegšanu. VAM jau tika īstenota kā brīvprātīga izglītības programma atsevišķās izglītības iestādēs kopš 2007./2008. mācību gada¹, taču diskusiju rezultātā koncepts tika mainīts, un 2018. gada 7. jūnijā Saeima pieņēma lēmumu par VAM iekļaušanu valsts vidējās izglītības standartā.²

Vienlaikus jaunatnes izglītošana valsts aizsardzības jomā tika integrēta arī valsts aizsardzības sistēmas pilnveidošanas procesā. Ministru kabinets 2019. gada 14. janvārī apstiprināja informatīvo ziņojumu par visaptverošas valsts aizsardzības sistēmas (turpmāk – sistēma) ieviešanu Latvijā³, uzdodot Aizsardzības ministrijai vadīt tās izstrādi. Sistēmas mērķis – sekmēt iedzīvotāju gatavību aizstāvēt valsti un radīt priekšnoteikumus krīzes situāciju pārvarēšanai.⁴ Tādējādi par vienu no sistēmas ieviešanas prioritātēm tika noteikta valstiskās apziņas pamatu apguve Latvijas izglītības iestādēs un sabiedrības izglītošana kopumā.

Šāda pieeja saskanēja ar Nacionālās drošības likumā noteikto, ka ikviena Latvijas pilsoņa pienākums ir aizstāvēt valsts neatkarību, brīvību un demokrātisko valsts iekārtu⁵. Lai pilsoņi varētu efektīvi īstenot šo konstitucionālo pienākumu, bija nepieciešams nodrošināt mehānismu valsts aizsardzībai nepieciešamo kompetenču apguvei. Attiecīgi, arī šajā kontekstā VAM ietvars bija piemērotākais risinājums, lai nodotu

¹ Atbilstoši Jaunsardzes centra sniegtajai informācijai

² Saeimas 2018. gada 7. jūnija paziņojums "Par valsts aizsardzības mācības iekļaušanu valsts vidējās izglītības standartā". [<Saite>](#)

³ Ministru kabineta 2019. gada 8. janvāra protokols Nr. 1 "Ministru kabineta sēdes protokols". [<Saite>](#)

⁴ Aizsardzības ministrijas (2018) Informatīvais ziņojums "Par visaptverošas valsts aizsardzības sistēmas ieviešanu Latvijā" (Apstiprināts Ministru kabinetā 2019. gada 8. janvārī) [<Saite>](#)

⁵ Nacionālās drošības likums. [<Saite>](#)

prasmes un zināšanas izglītības sistēmas ietvaros plašam iedzīvotāju lokam, sasniedzot obligātajam militārajam dienestam pielīdzināmus rezultātus, vienlaikus neizslēdzot jauniešus no darba tirgus un neattālinot no ģimenēm.⁶ Attiecīgi kā īstermiņa uzdevums sistēmas ieviešanā 2019.-2020. gadam tika noteikts integrēt valstiskās apziņas pamatu apguvi izglītības iestādēs, ieviešot VAM.

Paralēli VAM ieviešanai bija nepieciešams pilnveidot arī Jaunsardzes darbību. Jaunsardze Latvijā darbojas jau kopš 1992. gada, un tai ir bijusi būtiska loma bērnu un jauniešu patriotiskajā un pilsoniskajā audzināšanā, sekmējot biedriskumu, drošsirdību, fizisko sagatavotību un disciplīnu – mērķus, kas daļēji pārklājas ar VAM uzdevumiem. Tā kā pēc VAM ieviešanas Jaunsardzei bija paredzēts turpināt darbību kā sākotnējam posmam jauniešu sagatavošanā valsts aizsardzībai, bija jāpilnveido spēkā esošās prasības jaunsargu nodarbību saturam, instruktoru kvalifikācijai un nodarbību drošības aspektiem, kā arī jāpārskata tās politika.⁷

Vienlaikus Jaunsardzes darbību regulēja Militārā dienesta likums, kas, kā norādīts Likuma anotācijā⁸, nebija atbilstošs risinājums. Militārā dienesta likuma mērķis ir nodrošināt vienotu militārā dienesta gaitu Nacionālajos bruņotajos spēkos (turpmāk – NBS), bet Jaunsardze nav NBS sastāvdaļa. Turklāt pēc jaunsargu programmas apguves jauniešiem nav pienākuma stāties militārajā dienestā, tāpēc Jaunsardzes darbības regulēšana Militārā dienesta likumā tika atzīta kā sistēmiski nepamatota. Arī Valsts Kontrole revīzijas ziņojumā norādīja uz nepieciešamību pārskatīt Jaunsardzes darbības politiku, ņemot vērā Aizsardzības ministrijas plānus VAM ieviešanai, kā arī veidot Jaunsardzes darbībai atsevišķu regulējumu nošķirti no Militārā dienesta likuma.⁹

Kā norāda Jaunsardzes centra pārstāvji, bija arī nepieciešams normatīvajā aktā noteikt konkrētas prasības jaunsargu instruktoriem, tādējādi izveidojot skaidru ietvaru to speciālistu kvalifikācijai, kuri var pildīt šos pienākumus. Tas bija īpaši būtiski, ņemot vērā, ka līdz ar VAM ieviešanu jaunsargu instruktors, vadot mācību programmas izglītības iestādēs, pildīja arī pedagoģiskās funkcijas.

Vienlaikus bija nepieciešams nostiprināt pašvaldību un izglītības iestāžu lomu un atbalstu VAM un jaunsargu interešu izglītības programmas īstenošanā, lai nodrošinātu veiksmīgu šo programmu ieviešanas procesu. Vienlaikus NVO izteica vēlmi, lai regulējumā tiktu paredzēta iespēja tā iesaistei VAM un Jaunsardzes kustības īstenošanā, kas radīja plašas diskusijas Valsts aizsardzības mācības un Jaunsardzes likumprojekta izstrādes procesā.

Tādējādi radās nepieciešamība pēc vienota normatīvā akta, kas kompleksi regulētu gan jaunā obligātā mācību priekšmeta – Valsts aizsardzības mācības – kvalitatīvu īstenošanu, gan Jaunsardzes attīstību atbilstoši mūsdienu prasībām.

Intervences apraksts – Likuma ieviešana un īstenošana

◆ **Likuma mērķis ir nodrošināt bērniem un jauniešiem iespēju apgūt viņu vecumam atbilstošas zināšanas, prasmes un iemaņas valsts aizsardzības jomā, mācoties VAM vai darbojoties Jaunsardzē¹⁰**

⁶ Informatīvais ziņojums "Par valsts aizsardzības mācības ieviešanas pirmajiem rezultātiem un uzlabojumiem Jaunsardzē" <Saite>

⁷ Valsts Kontrole. (2018). Vai Jaunsardzes attīstības ceļš ir kvalitatīvs? <Saite>

⁸ Valsts aizsardzības mācības un Jaunsardzes likumprojekta anotācija <Saite>

⁹ Turpat.

¹⁰ Valsts aizsardzības mācības un Jaunsardzes likuma 1.pants. <Saite>

Kā norāda Jaunsardzes centra pārstāvji, Likuma izstrādes laikā bija diskusijas par precīzu mērķa formulējumu, lai tas savstarpēji papildinātu Jaunsardzes centra darbības nolikumā definēto mērķi "veicināt Latvijas jaunatnes iesaisti visaptverošā valsts aizsardzībā un izpratni par to"¹¹.

VAM programma

VAM programmas mērķis ir sagatavot aktīvu, mobilu un rīkoties spējīgu sabiedrības locekli, kurš grib un spēj aizstāvēt sevi, līdzcilvēkus un Latviju krīzes situācijā¹². Tiek prognozēts, ka VAM īstenošanas rezultātā strauji pieaugs valsts aizsardzības jautājumos izglītotu pilsoņu skaits, desmit gadu laikā sasniedzot gandrīz trešdaļu no visiem Latvijas iedzīvotājiem.¹³ VAM ietvaros ir paredzēts jauniešos attīstīt drosmi, iniciatīvu un atbildību gan par savu rīcību, gan par līdzcilvēkiem, kā arī veicināt izpratni par pilsoņa pienākumiem, savu lomu valsts noturībā un aizsardzībā, un savas valsts vērtību.¹⁴

VAM programmas satura izstrādes laikā tika īstenota sadarbība ar Izglītības un zinātnes ministriju un Valsts izglītības satura centru (pašlaik – Valsts izglītības attīstības aģentūra). Kā norāda Jaunsardzes centra pārstāvji, šajā procesā notika plašas diskusijas par programmā iekļaujamo saturu, īpašu uzmanību pievēršot tam, lai VAM saturs nedublētu esošo mācību priekšmetu elementus, lai gan to saturiskā pieeja VAM ietvaros ir atšķirīga no pārējā mācību satura. Diskusiju rezultātā VAM programmas kopējais stundu skaits tika samazināts līdz 112 stundām no sākotnēji plānotā 144 mācību stundu skaita, samazinot tās tēmas, kas vairāk vērstas uz pilsoniskās apziņas un patriotisma veidošanas aspektiem.

VAM saturu papildina brīvprātīgas vasaras nometnes, kurās lielāks uzsvars ir likts uz militāro apmācību. Attiecīgi viens no nometņu mērķiem ir veicināt jauniešu iesaisti profesionālajā militārajā dienestā, Zemessardzē, rezervē vai citos valsts dienestos.¹⁵ Nometnēs jauniešiem tiek dota iespēja apgūt lauka kaujas iemaņas, šaušanu ar mazkalibra un triecienšauteni, iepazīties ar karavīra ekipējumu, kā arī citas praktiskas iemaņas. Jaunieši, kuri piedalījušies abās praktisko iemaņu nometnēs, apgūst apmācību, kas ir ekvivalenta NBS militārās pamatapmācības pirmajam posmam.¹⁶ Tādējādi viens no paredzamajiem šīs apmācības rezultātiem bija arī pret apdraudējumu noturīgu un kritiskā situācijā mobilizēties spējīgu rezervistu sagatavošana. Tomēr, kā norāda Jaunsardzes centra pārstāvji, no jauniešu puses nometnēm nav tik liela atsauce, kā sākotnēji tika prognozēts. Turklāt ir novērota tendence, ka par daļību nometnēs lielāku interesi izrāda jaunieši, kuri darbojas arī jaunsargu interešu izglītības programmā.

Līdz ar mainīgo drošības situāciju un obligātā valsts aizsardzības dienesta (turpmāk – VAD) ieviešanu, ir aktualizējusies nepieciešamība pārskatīt VAM sākotnējos mērķus. Līdzšinējais VAM mērķis – nodrošināt militārās pamatapmācības līmenim atbilstošu zināšanu apguvi – ir jāizvērtē no jauna, ņemot vērā, ka VAD ietvaros militāro sagatavošanos iegūs plašs pilsoņu loks, tādējādi nodrošinot nepieciešamo rezervju veidošanu militāru draudu gadījumā.¹⁷ Jaunsardzes centra pārstāvji norāda, ka, ņemot vērā militāro tendenču mainību, attīstoties gan militārajām tehnoloģijām, gan izmantotajām pieejām, VAM trūkst nepieciešamās elastības, lai tik efektīvi kā VAD reaģētu un pielāgotos jaunākajām tendencēm. Vienlaikus Aizsardzības ministrijas pārstāvji norāda, ka rezervistu sagatavošanai VAM nometnes nav konkurētspējīgas ar VAD gan apmācīto personu skaita, gan nodrošināto zināšanu un praktisko iemaņu

¹¹ Ministru kabineta 2024. gada 27. februāra noteikumi Nr. 120 "Jaunsardzes centra nolikums". [<Saite>](#)

¹² Jaunsardzes centrs. (2024). Valsts aizsardzības mācība. Pamatkursa programmas paraugs vispārējai vidējai izglītībai. [<Saite>](#)

¹³ Informatīvais ziņojums Par valsts aizsardzības mācības ieviešanu un Jaunsardzes attīstību 2019.–2027. Gadā. [<Saite>](#)

¹⁴ Informatīvais ziņojums "Par valsts aizsardzības mācības ieviešanas pirmajiem rezultātiem un uzlabojumiem Jaunsardzē" [<Saite>](#)

¹⁵ Valsts aizsardzības koncepcija. (2020). 3.2.9. nodaļa. [<Saite>](#)

¹⁶ Informatīvais ziņojums Par valsts aizsardzības mācības ieviešanu un Jaunsardzes attīstību 2019.–2027. Gadā. [<Saite>](#)

¹⁷ Informatīvais ziņojums Par valsts aizsardzības mācības ieviešanas gaitu un īstenotajiem pasākumiem Jaunsardzes interešu izglītības attīstībā (2024). [<Saite>](#)

līmenī. Tādējādi ir aktuāls jautājums par VAM tālākās attīstības perspektīvu, lai tā būtu savstarpēji papildināma ar VAD, vienlaikus nedublējot, bet papildinot tā mērķus un saturu.

Jaunsardzes programma

Jaunsardzes programmas mērķis sadalīts atbilstoši programmas posmam:

- Pamatskolas posmā mērķis ir dzīvei nepieciešamo iemaņu attīstīšana, pilsoniskās apziņas un patriotisma veicināšana bērnos un jauniešos.¹⁸
- Vidusskolas posmā mērķis ir attīstīt dzīvei modernā sabiedrībā nepieciešamās prasmes un iemaņas, veicināt jaunatnes mērķtiecīgu izglītošanos valsts aizsardzības jomā, patriotismā, pilsoniskās apziņas veidošanā, biedriskuma, droširdības, disciplīnas veidošanā un fizisko spēju pilnveidošanā.¹⁹

Pieņemot Likumu, tika paredzēta Jaunsardzes darbības pārveide, nodrošinot to kā brīvprātīgu interešu izglītību skolēniem no 5. līdz 9. klasei ar pastiprinātu uzsvāru uz līderības kvalitāšu izkopšanu.²⁰ Tika paredzēts, ka Jaunsardzē īstenotā interešu izglītības programma arī turpmāk sniegtu iespēju bērniem ārpus mācību laika piedalīties nodarbībās, tomēr apmācības tiktu sistematizētas un programma iedalīta līmeņos, tādējādi nodrošinot bērna vecumposmam atbilstošu saturu. Lai arī noteiktos aspektos Jaunsardzes un VAM mērķi pārklātos, piemēram, pilsoniskās apziņas veidošanā un patriotisma attīstīšanā, atšķiras šo aktivitāšu formāts, kā arī to galvenā mērķauditorija: bērni un jaunieši atšķirīgos vecumposmos.²¹

Likuma piemērošanas rezultātā tika pārstrādāta jaunsargu interešu izglītības programma, iedalot to vecuma grupām atbilstošos līmeņos, dalību jaunsargu interešu izglītības programmā paredzot līdz vidusskolas posma uzsākšanai. Savukārt vidusskolas posmā jauniešiem ir sniegta iespēja turpināt darboties Jaunsardzē kā jaunsargu instruktoru palīgiem. 2025./2026. mācību gads ir pēdējais, kurā vēl darbojas vidusskolas līmeņa grupas jauniešiem, kuri bija uzsākuši dalību jaunsargu programmā saskaņā ar iepriekšējo mācību programmu.

Tomēr, kā norāda Jaunsardzes centra un Aizsardzības ministrijas pārstāvji, jaunsargu dalība programmā arī vidusskolas posmā ir nozīmīga jauniešu attīstībā un to būtu ieteicams turpināt. Pirmkārt, lai arī pastāv mērķu un uzdevumu pārklāšanās ar VAM, jaunsargu programma kā interešu izglītība sniedz plašākas iespējas attīstīt dažādas praktiskās iemaņas un sociālās prasmes, uz kurām VAM ietvaros fokuss nav tik nozīmīgs. Vienlaikus jaunsargu programmai vidusskolas posmā ir potenciāls attīstīt līderības prasmes un sekmēt talantu veidošanu, veicinot jauniešu interesi un vēlmi turpināt karjeru gan militārajās struktūrvienībās, gan citos profesionālajos dienestos. Tādējādi ir būtiski nodrošināt iespēju turpināt jaunieša praktisko iesaisti Jaunsardzē visā vidējās izglītības posmā, lai šī sākotnējā interese netiktu pazaudēta.

Kopumā secināms, ka Likums veido integrētu sistēmu, kurā Jaunsardze kalpo kā sākotnējais posms bērnu patriotisma, pilsoniskās apziņas un disciplīnas sekmēšanā pamatskolas vecumā, savukārt VAM nodrošina padziļinātu valsts aizsardzības prasmju apguvi vidusskolā. Abi formāti ir paredzēti kā savstarpēji papildinoši, veidojot stabilu pamatu Latvijas sabiedrības noturībai un gatavībai aizstāvēt valsti.

¹⁸ Jaunsardzes centrs. (2025). Jaunsargu interešu izglītības pamatskolas programma. <Saite>

¹⁹ Jaunsardzes centrs. (2025). Jaunsargu interešu izglītības vidusskolas programma. <Saite>

²⁰ Informatīvais ziņojums Par valsts aizsardzības mācības ieviešanu un Jaunsardzes attīstību 2019.–2027. Gadā. <Saite>

²¹ Valsts aizsardzības koncepcija. (2020). 3.2.9. nodaļa. <Saite>

Likumā iesaistītās puses

Likuma tiešās mērķa grupas ir:

- VAM programmas ietvaros tie ir jaunieši, kuri klātienē apgūst vispārējās un profesionālās vidējās izglītības programmas.
- Bērni no 10 līdz 21 gadam, kuri apgūst Jaunsargu interešu izglītības programmu (jaunsargi).

VAM programma

VAM mērķa grupa ir jaunieši, kuri klātienē apgūst vispārējās un profesionālās vidējās izglītības programmas, izņemot tos, kuri Aizsardzības ministrijas padotībā esošajā profesionālajā vidusskolā apgūst vidējo izglītību un jaunākā militārā instruktora kvalifikāciju. No mērķa grupas ir izslēgti arī jaunieši, kuri atrodas ieslodzījuma vietās, mācās starptautiskajās skolās vai apgūst izglītības programmas neklātienē vai tālmācībā.²² Tomēr tālmācības un neklātienē izglītības programmu audzēkņiem ir bijusi iespēja VAM saturu apgūt daļēji – teorētisko zināšanu blokus bez praktiskajām nodarbībām²³. Vienlaikus ir veikti Likuma grozījumi, kas, sākot ar 2026./2027. mācību gadu paredz pilnvērtīgu VAM programmas apguvi arī šajās programmās, nodrošinot jauktu apmācību formātu, kas kombinēs attālināto mācību formātu ar praktiskām klātienē nodarbībām.

Papildu tam ir atsevišķas izglītojamo mērķa grupas, kurām VAM ir obligāta, taču ar iespēju veidot individuālus mācību plānus. Tās ietver izglītojamos, kas apgūst Kultūras ministrijas padotībā esošo profesionālās izglītības iestāžu profesionālās vidējās izglītības programmas, kā arī izglītojamos, kuri reliģiskās pārliecības vai citu objektīvu apstākļu dēļ nevar apgūt kādu VAM satura daļu.²⁴ Turklāt VAM satura apguvi var pielāgot katra izglītojamā individuālajām spējām un vajadzībām, lai izpildītu VAM mērķi – nodrošināt tādu zināšanu un prasmju apguves formu, kas ir īstenojama ikvienam.²⁵

Jaunsardzes programma

Jaunsardzes mērķa grupa ir bērni no 10 gadu vecuma, kuri apgūst vai ir ieguvuši pamatzglītību. Dalības uzsākšana Jaunsardzē ir iespējama līdz vidējās izglītības ieguves uzsākšanai vai, ja jauniešs turpina dalību kā jaunsargu instruktora palīgs, līdz 21 gada vecumam vai līdz vidējās izglītības ieguvei atkarībā no tā, kas iestājas agrāk. Dalība jaunsargu interešu izglītības programmā tiek pārtraukta gadījumos, kad jauniešs uzsāk mācības Aizsardzības ministrijas pakļautībā esošajā profesionālajā vidusskolā vai stājas dienestā NBS vai Zemessardzē.²⁶

Likuma netiešās mērķa grupas ir:

- Jaunsargu instruktori.
- Izglītības iestādes (to dibinātāji).

Jaunsargu instruktoriem Likuma ietvaros ir noteiktas detalizētas prasības, lai valsts aizsardzībā izglīto personas, kas bērniem un jauniešiem spēj būt par paraugu, iedvesmot un motivēt.²⁷ Tādēļ jaunsargu instruktoriem Likumā ir noteiktas konkrētas izglītības un profesionālās kvalifikācijas prasības:

²² Valsts aizsardzības mācības un Jaunsardzes likuma 4.pants. [<Saite>](#)

²³ Valsts aizsardzības mācības un Jaunsardzes likumprojekta anotācija [<Saite>](#)

²⁴ Valsts aizsardzības mācības un Jaunsardzes likuma 4.pants. [<Saite>](#)

²⁵ Valsts aizsardzības mācības un Jaunsardzes likumprojekta anotācija [<Saite>](#)

²⁶ Valsts aizsardzības mācības un Jaunsardzes likuma 17.pants. [<Saite>](#)

²⁷ Valsts aizsardzības mācības un Jaunsardzes likumprojekta anotācija [<Saite>](#)

- ir vai tiek iegūta augstākā izglītība pedagoģijā vai kādā no aizsardzības ministra apstiprinātajām zinātnes nozarēm, kas atbilst jaunsargu instruktora izglītībai un kvalifikācijai, tostarp ar pedagoģiju saistīta studiju programmas daļu ne mazāk kā 72 stundu jeb divu kredītpunktu apjomā;
- ir apgūtas un tiek papildinātas speciālās zināšanas bērnu tiesību aizsardzības jomā, kā arī nodrošināta atbilstība bērnu tiesību aizsardzības tiesiskā regulējuma prasībām;
- ir vai tiek apgūti VAM un jaunsargu interešu izglītības programmas īstenošanai nepieciešamie kvalifikācijas kursi.²⁸

Izglītības iestādēm (to dibinātājiem) Likuma ietvaros bez atlīdzības ir jānodrošina VAM īstenošanai nepieciešamo mācību telpu un telpu materiāltehnisko līdzekļu glabāšanai. Arī Jaunsardzes ietvaros, ja JC ar pašvaldību vai izglītības iestādes dibinātāju ir noslēdzis līgumu par sadarbību, ir jāsniedz līgumā noteiktais atbalsts jaunsargu interešu izglītības programmas īstenošanai, nepieciešamās telpas pašvaldība vai izglītības iestādes dibinātājs nodrošinot bez atlīdzības.²⁹

Ar Likuma izstrādi un īstenošanu saistītās puses AiM, JC, VIAA, IZM, kas ir bijušas galvenās iesaistītās institūcijas Likuma izstrādē, kā arī iesaistītas VAM vai Jaunsargu interešu izglītības programmu izstrādē. Kā saistīto pusi var identificēt arī NVO, kas iesaistījušās Likuma izstrādē, kā arī sniedz atbalstu jaunsargu instruktoru kvalifikācijas celšanā un Jaunsardzes pasākumu īstenošanā.

◆ **Īstenotās veicinošās un sagatavošanās aktivitātes**

Likuma izstrādes un ieviešanas laikā attiecībā uz VAM tika plānotas un īstenotas vairākas nozīmīgas veicinošās aktivitātes:

- Pilotprojekts³⁰, kas tika īstenots no 2018. gada līdz 2020. gadam, aprobējot VAM programmu, kā arī izglītības iestādēm sniegtā iespēja ieviest VAM pirms tā kā obligāta tika iekļauta visās vidējās izglītības programmās.
- Plānotā jaunsargu instruktoru skaita palielināšana³¹ un kvalifikācijas stiprināšana³², lai nodrošinātu nepieciešamos cilvēkresursus VAM praktiskai īstenošanai³³, kā arī Jaunsargu interešu izglītības programmas īstenošanai.
- Informatīvie pasākumi izglītības iestādēs par VAM ieviešanu un bērnu un jauniešu iespēju pieteikties Jaunsardzē.
- Attiecībā uz Jaunsardzi, kā veicinošu aktivitāti var izcelt arī jaunsargu dalību publiskos pasākumos un valsts svētku pasākumos, piemēram, lāpu gājienos Lāčplēša dienā dažādās pašvaldībās, kas veicina Jaunsardzes atpazīstamību.

Galvenās intervences ieviešanas plānotās un īstenotās aktivitātes:

- VAM programmas izstrāde³⁴
- VAM nometņu īstenošana³⁵

²⁸ Valsts aizsardzības mācības un Jaunsardzes likuma 2.² panta 4.daļa. <[Saite](#)>

²⁹ Valsts aizsardzības mācības un Jaunsardzes likuma 7. panta 2.daļa un 11. panta 4.daļa. <[Saite](#)>

³⁰ Aizsardzības ministrija. Pilotprojekts. <[Saite](#)>

³¹ Informatīvais ziņojums Par valsts aizsardzības mācības ieviešanu un Jaunsardzes attīstību 2019.–2027. Gadā. <[Saite](#)>

³² Valsts aizsardzības mācības un Jaunsardzes likumprojekta anotācija <[Saite](#)>

³³ Jaunsardzes centrs. (2024). Publiskais pārskats 2024. gadā. <[Saite](#)>

³⁴ Jaunsardzes centrs. Valsts aizsardzības mācība. VAM programma. <[Saite](#)>

³⁵ Jaunsardzes centrs. Valsts aizsardzības mācības nometnes. <[Saite](#)>

- Jaunsargu interešu izglītības programmas (pamatskolas programma un vidusskolas programma) izstrāde³⁶, tai skaitā pasākumu (pārgājienu, nometņu, ekskursiju) organizēšana.
- Materiāltehnisko līdzekļu nodrošinājums, lai pilnvērtīgi īstenotu abu programmu saturu.
- Attiecībā uz VAM ir jāizceļ arī JC organizētās sanāksmes izglītības iestādēm un pašvaldībām³⁷, skolēnu vecākiem³⁸, un individuālās tikšanās ar izglītības iestādēm un pašvaldībām, kas veicina iesaistīto pušu informētību par VAM īstenošanu.

◆ Intervences rādītāji

Likumā nav definēti konkrēti iznākuma vai rezultāta rādītāji. Vienlaikus **iznākuma rādītājus** var identificēt anotācijā, attīstības plānošanas dokumentu ietvaros, tai skaitā informatīvajos ziņojumos. Vienīgais rādītājs, kas nav iepriekš identificēts dokumentos, ir Jaunsardzes mācību vietu skaits (Tabula 1).

Tabula 1. Intervences iznākuma rādītāji

Iznākuma rādītājs	Prognozētā vērtība	Sasniegtā vērtība (2024. vai 2025. gadā)
Jauniešu skaits, kuri apguvuši VAM	34 000 izglītojamo gadā	2024./2025. mācību gadā VAM apguva 26 613 izglītojamo. ³⁹
Jauniešu skaits, kuri piedalās brīvprātīgajās VAM vasaras nometnēs	Līdz 2 000 jauniešiem gadā ⁴⁰	2020.-2024. gadu periodā nometnēs ir piedalījušies vidēji 164 jaunieši, lielākais 2023. gadā – 259 jaunieši ⁴¹
Jaunsargu skaits	8 000 bērnu un jauniešu gadā	2020.-2025. gadu periodā vidējais jaunsargu skaits ir bijis 7 794, lielākais 2025. gadā – 9 105 jaunsargi ⁴²
Jaunsargu instruktoru skaits	350 jaunsargu instruktori ⁴³	2025. gadā – 308 jaunsargu instruktori ⁴⁴
Jaunsardzes mācību vietu skaits	–	2025. gadā – 316 Jaunsardzes mācību vietas ⁴⁵

Jauniešu skaits, kuri ir apguvuši VAM

Prognozētā rādītāja vērtība pēc VAM ieviešanas mācību programmā ir 34 tūkstoši izglītojamo gadā. Kopš 2020. gada jauniešu skaits ir būtiski pieaudzis – 2024. gadā VAM abu mācību gadu programmu apguva vairāk kā 26 tūkstoši skolēnu. (Attēls nr. 1). Salīdzinot, 2020. gadu ar 2023. gadu, kad VAM vēl nebija vidējās izglītības programmā kā obligāts priekšmets, skolēnu skaits pieauga par vairāk nekā 11 tūkstošiem skolēnu, savukārt 2020. gadu salīdzinot ar 2024. gadu, pieaugums bija par 24,5 tūkstošiem skolēnu.

³⁶ Jaunsardzes centrs. Jaunsargu interešu izglītības programmas. <[Saite](#)>

³⁷ Jaunsardzes centrs. (2025). Jaunsardzes centrs rīkos sanāsmi par valsts aizsardzības mācības īstenošanu un aktualitātēm. <[Saite](#)>

³⁸ Jaunsardzes centrs. (2026). Jaunsardzes centrs rīkos valsts aizsardzības mācības nometnes - jauniešu vecāki tiek aicināti uz informatīvu tikšanos. <[Saite](#)>

³⁹ Jaunsardzes centrs. (2025). Gada pārskats par 2024.gadu. <[Saite](#)>

⁴⁰ Jaunsardzes centrs. (2024). 2024. gada publiskais pārskats. <[Saite](#)>

⁴¹ Jaunsardzes centrs. Gada pārskati (2020.-2023. gadu periodā). <[Saite](#)> Neieskaitot datus par 2021. gadu, ņemot vērā, ka Covid-19 ierobežojumu dēļ netika īstenota viena no plānotajām divām nometnēm.

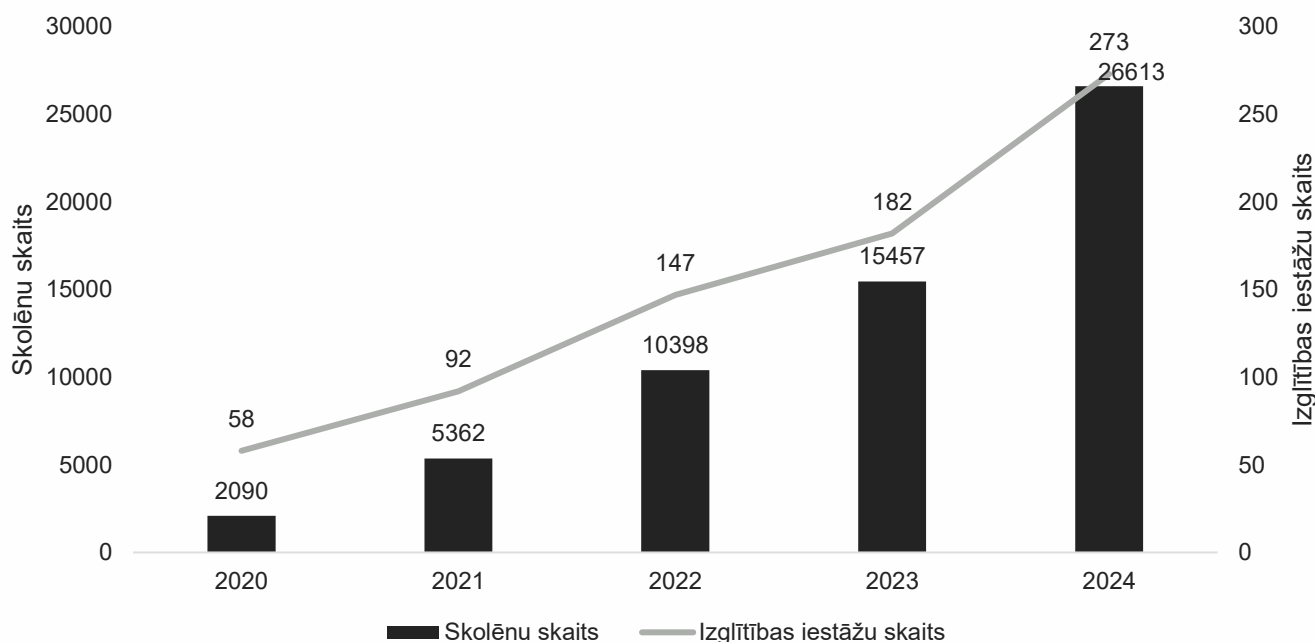
⁴² Jaunsardzes centra sniegtā informācija

⁴³ Informatīvais ziņojums Par valsts aizsardzības mācības ieviešanu un Jaunsardzes attīstību 2019.–2027. Gadā. <[Saite](#)>

⁴⁴ Jaunsardzes centra sniegtā informācija

⁴⁵ Jaunsardzes sniegtā informācija. Dati norādīti par 2025. gada beigām

Attēls nr. 1. Skolēnu skaits, kuri apguvuši VAM, un skolu skaits, kas īsteno VAM, 2020.-2024. gadu periodā⁴⁶

Avots: Jaunsardzes centra gada pārskati (2020.-2023. gadu periodā), 2024. gada informatīvais ziņojums ⁴⁷

Jauniešu skaits, kuri ir apguvuši VAM, ir svarīgs iznākuma rādītājs, lai ne tikai monitorētu jauniešu skaitu, kuri ir apguvuši VAM konkrētā mācību gada ietvaros, bet arī apkopotu kopējo skaitu un sekotu līdzi sākotnēji prognozētajam par to, ka aptuveni līdz 2035. gadam trešdaļa no visiem iedzīvotājiem būs izglītoti valsts aizsardzības jautājumos⁴⁸. Vienlaikus no 2026./2027. mācību gada tiks uzsākta VAM īstenošana tālmācības programmās⁴⁹, līdz ar to var izvērtēt nepieciešamību atsevišķi uzskaitīt skolēnus, kuri VAM apguvuši tālmācībā.

Attiecībā uz izglītības iestāžu skaitu, var secināt, ka interese par VAM ieviešanu pirms tā tika iekļauta vidējās izglītības programmās, bija augoša. Attiecīgi, salīdzinot 2020. gadu un 2023. gadu, izglītības iestāžu skaits, kas īstenoja VAM brīvprātīgi, bija pieaudzis par 124 izglītības iestādēm, savukārt salīdzinot ar 2024. gadu, kad VAM sāka ieviest jau kā obligātu mācību priekšmetu, – pieaugums bija par 215 izglītības iestādēm četru gadu periodā (Attēls nr. 1). Vienlaikus izglītības iestāžu skaits ir vērtējams drīzāk kā informatīvs rādītājs, ņemot vērā, ka pēc būtības VAM ir jāapgūst visās vidējās izglītības programmās, kā arī kopējais izglītības iestāžu skaits ir mainīga ņemot vērā izglītības iestāžu tīkla reorganizācijas procesus. Papildus var izvērtēt nepieciešamību nākotnē atsevišķi izdalīt tās izglītības iestādes, kas VAM ievieš kā tālmācības programmu.

⁴⁶ Grafikā ir atspoguļots kopējais skolēnu skaits, kuri ir apgūst VAM gan pirmajā mācību gadā, gan otrajā mācību gadā, savukārt izglītības iestāžu skaits ir norādīts par tām izglītības iestādēm, kas īstenoja VAM pirmajā mācību gadā

⁴⁷ Aizsardzības ministrija. (2025). Informatīvais ziņojums "Par valsts aizsardzības mācības ieviešanas gaitu un īstenotajiem pasākumiem Jaunsardzes interešu izglītības attīstībā". <Saite>

⁴⁸ Aizsardzības ministrija. (2020). Valsts aizsardzības koncepcija. <Saite>

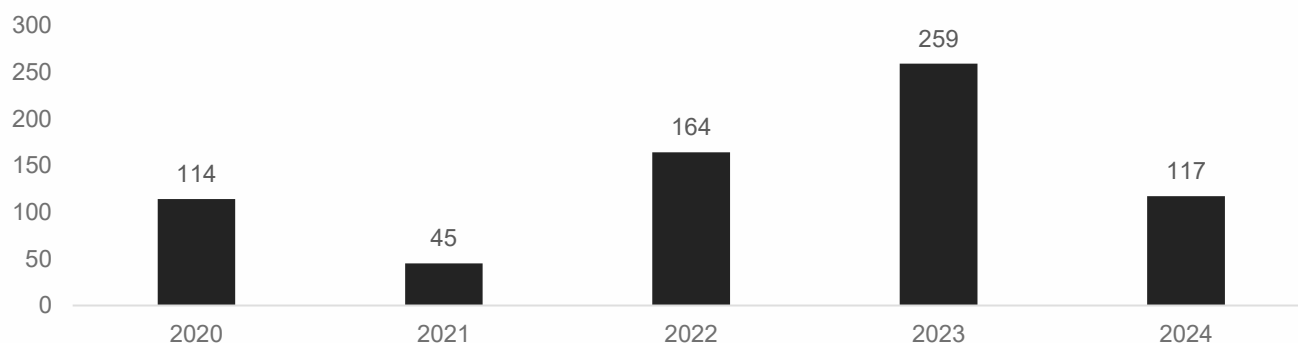
⁴⁹ 2026. gada 26. februāra likums "Grozījumi Valsts aizsardzības mācības un Jaunsardzes likumā". <Saite>

Brīvprātīgās vasaras nometnes

VAM programmas saturu papildina brīvprātīgās vasaras nometnes. Nometnes ir nozīmīga VAM sadaļa, kurā jaunieši var piedalīties brīvprātīgi. To mērķis ir nostiprināt mācību procesā apgūtās zināšanas, apgūt ikdienā noderīgas prasmes (pirmā palīdzība, sadarbība, orientēšanās), attīstīt patstāvību, atbildības sajūtu un komandas darbu. Skolēni, kuri piedalījušies abās praktisko iemaņu nometnēs, apgūst apmācību, kas ir ekvivalenta NBS militārās pamatapmācības pirmajam posmam. Tādējādi viens no paredzamajiem šīs apmācības rezultātiem bija arī pret apdraudējumu noturīgu un kritiskā situācijā mobilizēties spējīgu rezervistu sagatavošana.⁵⁰ Tomēr, kā norāda JC pārstāvji, no jauniešu puses nometnēm nav tik liela atsaucība, kā sākotnēji tika prognozēts. Turklāt ir novērota tendence, ka par dalību nometnēs lielāku interesi izrāda jaunieši, kuri darbojas arī jaunsargu interešu izglītības programmā.

Prognozētais dalībnieku skaits bija līdz 2 tūkstošiem jauniešu gadā. Vienlaikus dalībnieku skaits nometnēs 2020.-2024. gadu periodā nav bijis vienmērīgs (Attēls nr. 2). Papildu jāvērs uzmanība, ka 2021. gadā Covid-19 ierobežojumu dēļ viena no divām plānotajām nometnēm tika atcelta⁵¹. VAM brīvprātīgajās vasaras nometnēs plānotā kapacitāte ir līdz 2 000 skolēniem gadā, kas līdz 2024. gadam nav tikusi sasniegta dažādu iemeslu dēļ – gan infrastruktūras ierobežojumu dēļ, gan jauniešu motivācijas un iesaistes trūkuma dēļ.⁵²

Attēls nr. 2. Dalībnieku skaits VAM nometnēs

Avots: Jaunsardzes centra gada pārskati (2020.-2024. gadu periodā)

Jaunsargu skaits

Intervences ietvaros otrs iznākuma rādītājs ir jauniešu skaits, kuri apgūst Jaunsargu interešu izglītības programmas. Tas ļauj saprast bērnu un jauniešu kopējo apjomu, kas apgūst un ir apguvuši attiecīgās prasmes un zināšanas, kā arī tā izmaiņas pret iepriekšējo gadu.

2020. – 2025. gadu periodā jaunsargu skaits ir pakāpeniski audzis (Attēls nr. 3). Vienlaikus tas nav audzis vienmērīgi – skaitliski lielākais pieaugums ir bijis 2024. gadā (1 224 jaunsargi, salīdzinot ar 2023. gadu) un mazākais 2025. gadā (113 jaunsargi, salīdzinot ar 2024. gadu). Vērtējot Jaunsardzes līmeņus, kuros jaunsargi apgūst programmu, var secināt, ka vidēji vairāk nekā 80 % jaunsargu programmā darbojas līdz ~ 14 gadu vecumam.⁵³

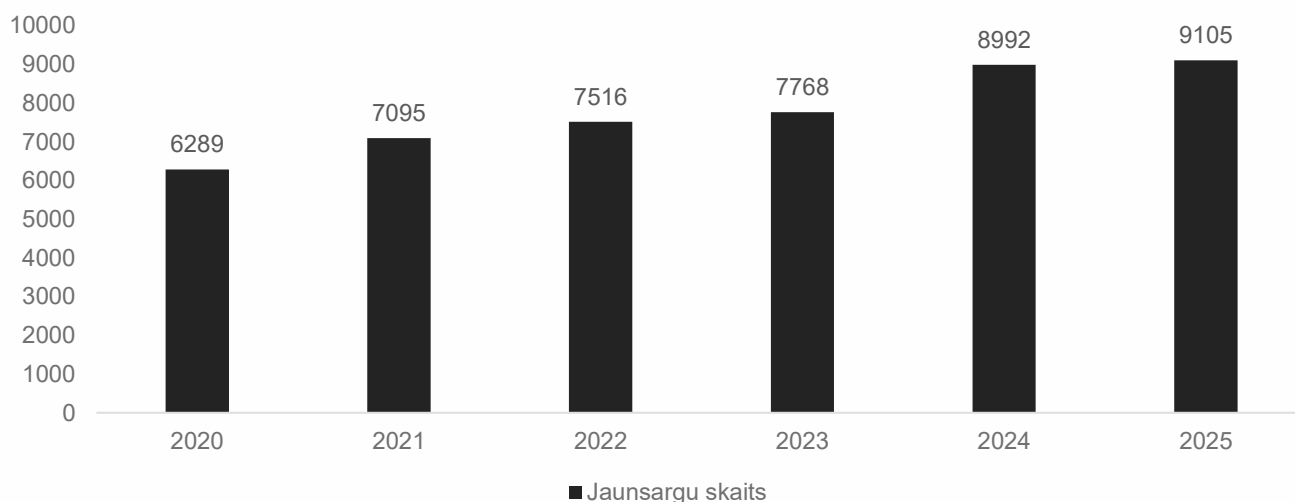
⁵⁰ Informatīvais ziņojums Par valsts aizsardzības mācības ieviešanu un Jaunsardzes attīstību 2019.–2027. Gadā. <Saite>

⁵¹ Jaunsardzes centrs. (2024). 2024. gada publiskais pārskats. <Saite>

⁵² Turpat

⁵³ Jaunsardzes centra sniegtā informācija

Attēls nr. 3. Jaunsargu skaits, 2020.-2025. gadu periodā

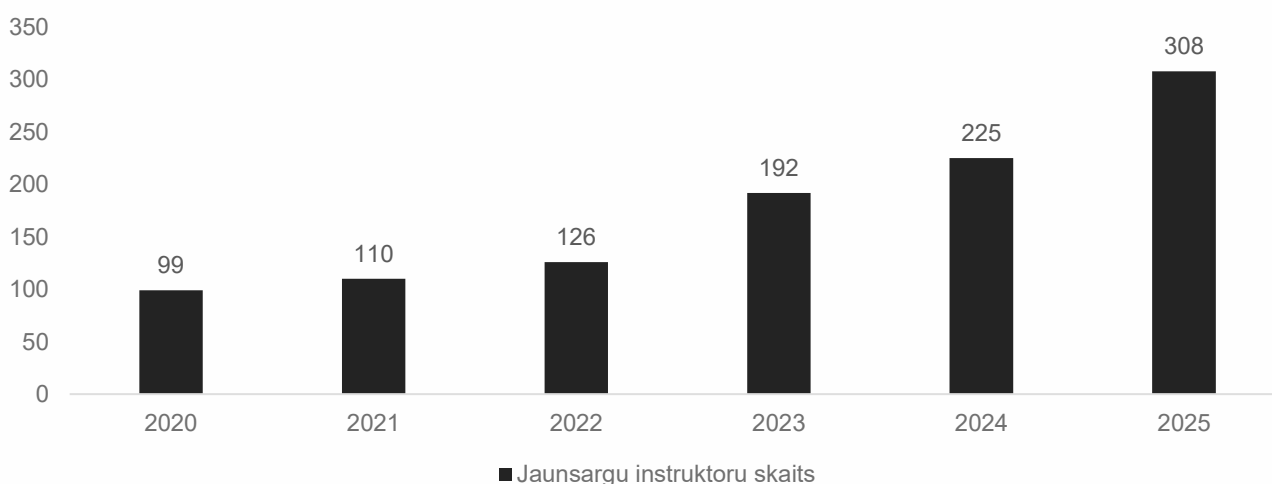

Avots: Jaunsardzes centra sniegtā informācija

Jaunsargu instruktoru skaits

Līdz ar VAM ieviešanu tika plānots pakāpeniski palielināt arī jaunsargu instruktoru skaitu prognozējot, ka jaunsargu instruktoru skaits palielināsies līdz 350 instruktoriem. Salīdzinot 2020. gada un 2025. gada datus, jaunsargu skaits bija palielinājies par 209 jaunsargu instruktoriem, sasniedzot 308 jaunsargu instruktorus (Attēls nr. 4). Kā norāda Jaunsardzes centra pārstāvji, līdz Novērtējuma veikšanas laikam sasniegtais jaunsargu instruktoru skaits ir pietiekams, lai nodrošinātu VAM kā obligātas vidējās izglītības standarta satura programmas norisi un pilnvērtīgu jaunsargu interešu izglītības programmas īstenošanu.

Attēls nr. 4. Jaunsargu instruktoru skaits gada sākumā, 2020-2025. gadā

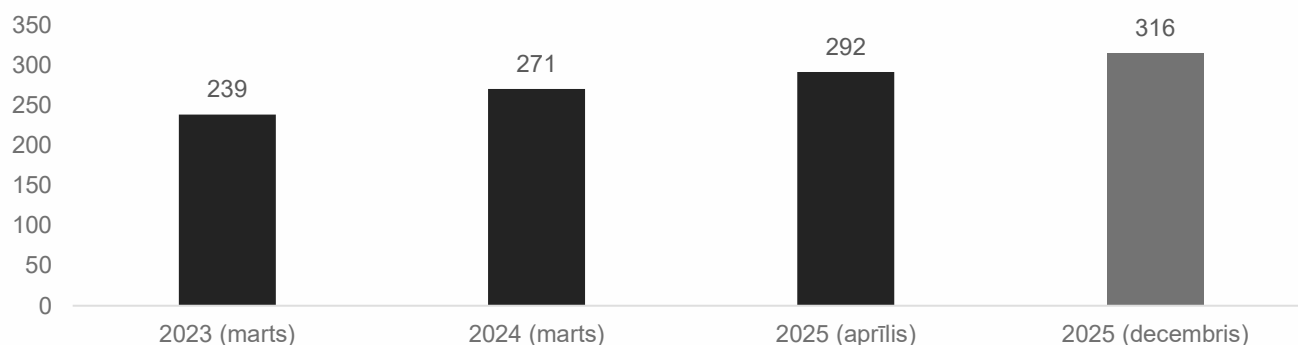
Avots: Jaunsardzes centra sniegtā informācija

Jaunsargu instruktoru skaits kā intervences iznākuma rādītājs ir nozīmīgs, lai novērtētu VAM, kā arī Jaunsardzes programmu īstenošanas kapacitāti un ilgtspēju, nodrošinot samērīgu jaunsargu instruktoru un skolēnu/ jaunsargu attiecību. Jaunsargu instruktoru skaita dinamika ļauj identificēt potenciālus riskus programmas kvalitātei, pārslodzes veidošanos, kā arī jaunsargu instruktoru noturēšanas pasākumiem.

Jaunsardzes mācību vietas

Lai arī nav prognozēts konkrēts Jaunsardzes mācību vietu skaits, rādītājs ļauj novērtēt kopējo apjomu, kādā apmērā tiek nodrošināta Jaunsargu izglītības interešu programma un bērnu un jauniešu faktiskās iespējas iesaistīties Jaunsardzē. Kopumā līdz ar jaunsargu skaita pieaugumu, pēdējo trīs gadu laikā ir pieaudzis arī Jaunsardzes mācību vietu skaits (Attēls nr. 1Attēls nr. 5). Attiecīgi, salīdzinot 2023. gada datus un 2025. gada datus par martu un aprīli, kopumā mācību vietu skaits ir palielinājies par 53. Vienlaikus potenciāli rādītāju var analizēt arī detalizētāk – atbilstoši reģioniem, tādējādi identificējot teritorijas, kurās Jaunsargu interešu izglītības programmas netiek īstenotas.

Attēls nr. 5. Jaunsardzes mācību vietu skaits

Avots: Jaunsardzes centra sniegtā informācija

Kopumā norādīto iznākuma rādītāju izvērtējums ir nozīmīgs, jo tas sniedz konkrētus, kvantitatīvi izmērāmus un savlaicīgus datus par to, vai Likums tiek īstenots atbilstoši iecerētajam apjomam, atspoguļojot intervences tiešo sasniegto rezultātu.

Savukārt intervences **rezultāta radītāji**, kas ļautu novērtēt Likuma darbību plānošanas dokumentos tiešā veidā nav noteikti. Eiropas Savienības (turpmāk – ES) tiesību aktos, kas attiecināmi uz Likuma darbības jomu, galvenais uzsvars ir uz pilsoniskās apziņas un pilsoniskās līdzdalības stiprināšanu, mazāk aizskarot tieši militārās sagatavotības aspektus. Piemēram, ES Padomes secinājumi par izglītības un mācību ieguldījumu kopīgo Eiropas vērtību un demokrātiska pilsoniskuma stiprināšanā⁵⁴ akcentē izglītošanas par demokrātisku pilsoniskumu lomu krīžu noturības spējas stiprināšanā, uzsverot to kā centrālo izglītības un mācību politikas elementu. Dalībvalstis tiek aicinātas attīstīt pilsoniskuma izglītību, jo īpaši obligātajā izglītībā, kuras pamatā ir pilsoniskuma kompetence jeb spēja rīkoties kā atbildīgiem pilsoņiem un pilnvērtīgi piedalīties pilsoniskajā un sociālajā dzīvē gan vietējā un nacionālā līmenī, gan ES un starptautiskā līmenī. Vienlaikus dalībvalstis tiek aicinātas attīstīt zināšanas un izpratni par demokrātijas procesiem, Eiropas vērtībām, ES vēsturi un citiem aspektiem, lai stiprinātu piederības izjūtu un iesaisti sabiedriskajos procesos.

Vienlaikus VAM īstenošana tieši saskan ar ES stratēģijas par bērna tiesībām⁵⁵ mērķi – sekmēt bērnu iespēju būt aktīviem pilsoņiem un demokrātiskās sabiedrības locekļiem. Stratēģijas ietvaros dalībvalstis tiek aicinātas izglītības iestāžu mācību programmās labāk izglītēt par pilsoniskumu, līdztiesību un

⁵⁴ Padomes secinājumi par izglītības un mācību ieguldījumu kopīgo Eiropas vērtību un demokrātiska pilsoniskuma stiprināšanā (C/2023/1339). [<Saite>](#)

⁵⁵ 24.03.2021. Eiropas Komisijas paziņojums Eiropas parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai, Reģionu komitejai. ES stratēģija par bērna tiesībām. [<Saite>](#)

līdzdalību demokrātiskajos procesos vietējā, reģionālā, valsts un ES līmenī, tādējādi akcentējot tieši pilsoniskās apziņas un līdzdalības aspektu nozīmi.

Savukārt uz Jaunsardzes darbību ES līmenī vairāk attiecināmi ES jaunatnes stratēģijas 2019.–2027. gadam⁵⁶ uzstādītie mērķi, kas saistīti ar jauniešu pilsoniskās līdzdalības un aktivitātes veicināšanu, kā arī iesaistes jaunatnes organizācijās veicināšanu, tai skaitā izmantojot neformālās izglītības instrumentus.

Nacionālā līmenī Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam⁵⁷ (turpmāk – Latvija 2030) neizceļ Jaunsardzes lomu. Savukārt VAM, ņemot vērā šīs izglītības programmas ieviešanu laiku, objektīvi nevarēja parādīties Latvija 2030 saturā. Līdz ar to Latvija 2030 kā hierarhiski augstākajā politikas plānošanas dokumentā neparādās sagaidāmie rezultāti un novērtēšanas rādītāji, kas būtu tiešā veidā attiecināmi uz Likuma darbības jomu un tā mērķgrupām. Tomēr netiešā veidā vairāki Latvija 2030 prioritārie virzieni ir saistīti ar Likuma mērķiem un sasniežamajiem rezultātiem. Par šādiem virzieniem noteikti var uzskatīt kultūrtelpas attīstību, kas paredz veidot spēcīgu nācijas identitāti un nacionālo piederību, inovatīvu sabiedrības līdzdalību, kā arī nepieciešamību attīstīt un paplašināt pilsoniskās izglītības un sociālās integrācijas iespējas.

Savukārt Latvijas nacionālās attīstības plānā 2021–2027⁵⁸ (turpmāk – NAP) ir minēti rezultāti un to sasniegšanas rādītāji, kuriem ir tieša saikne ar Likuma mērķi un tvērumu. NAP kā vidēja termiņa politikas plānošanas dokuments starp prioritārajiem virzieniem izceļ drošību, kuras kontekstā ir nepieciešams stiprināt Latvijas iedzīvotāju rīcībspēju apdraudējuma gadījumos, iesaistoties visaptverošā valsts aizsardzībā. Kā viens no šī uzdevuma indikatoriem ir izcelts Jaunsardzes dalībnieku skaits. Taču, plašāk raugoties, par šī uzdevuma sasniegšanu var liecināt arī VAM absolventu skaits.

Nepieciešamība izmantot strukturētāku rādītāju kopumu, lai noteiktu Likuma rezultātu sasniegšanu, izriet no Valsts aizsardzības koncepcijas 2023–2027⁵⁹ (turpmāk – VAK), kas Jaunsardzi un VAM definē kā vienu no noturību un rīcībspēju stiprinošiem mehānismiem. VAK paredz, ka, apgūstot VAM un darbojoties Jaunsardzē, jaunieši iegūst pamatzināšanas valsts aizsardzībā, novērtē disciplīnas un kārtības nozīmi, attīsta pārliecību par sevi un kopumā ir daudz labāk sagatavoti valsts aizsardzības dienesta izpildei.

Šo ar Likuma darbību saistīto politikas rezultātu visaptverošu izvērtēšanu var nodrošināt ar sistemātiskām Jaunsardzes dalībnieku, VAM absolventu un izglītības iestāžu aptaujām. Attiecībā uz Jaunsardzes dalībniekiem un VAM absolventiem ir iespējams identificēt šādus potenciāli izmantojamus rādītājus, kuru sistemātisks novērtējums ļautu novērtēt VAM un Jaunsardzes sasniegtos rezultātus:

- Motivācija (jaunsargiem, VAM nometnes dalībniekiem);
- Apgūto zināšanu un prasmju vērtējums (VAM un jaunsargi):
 - Kuri moduļi/aktivitātes bija visnoderīgākie (piem., pirmā palīdzība, lauka iemaņas, orientēšanās, komunikācija, disciplīna, digitālā drošība, kritiskā domāšana)?
 - Kas bija vismazāk noderīgs vai slikti organizēts (laiks, saturs, instruktori, inventārs, drošība)?
 - Jaunsargu instruktoru/pedagogu kvalitāte: taisnīgums, atbalsts, skaidrība, cieņa.
- Pašefektivitāte un gatavība rīcībai:
 - Cik droši viņi jūtas, ka varētu rīkoties krīzē (negadījums, evakuācija, dezinformācija, kibersdrošības risks)?

⁵⁶ Eiropas Savienības Padomes un Padomē sanākušo dalībvalstu valdību pārstāvju rezolūcija par regulējumu Eiropas sadarbībai jaunatnes jomā: Eiropas Savienības jaunatnes stratēģija 2019.–2027. gadam (2018/C 456/01). [<Saite>](#)

⁵⁷ Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam. [<Saite>](#)

⁵⁸ Latvijas nacionālais attīstības plāns 2021.-2027.gadam. [<Saite>](#)

⁵⁹ Valsts aizsardzības koncepcija. [<Saite>](#)

- Vai viņi zina, kur vērsties (kur meklēt uzticamu informāciju, kādi dienesti, kādas pirmās darbības)?
- Sociālā ietekme un piederība:
 - Vai pieredze mainīja piederības sajūtu Latvijai, vietējai kopienai, skolai?
 - Vai pieauga uzticēšanās institūcijām (NBS, valsts iestādes, pašvaldība, skola) vai tieši pretēji?
 - Vai veidojās jaunas draudzības/tīkli (un vai tas ir būtiski turpmākajām izvēlēm)?
- Vērtību maiņas mehānisms:
 - Kas tieši mainījās: atbildības sajūta, disciplīna, komandas darbs, pilsoniskā aktivitāte, tolerance pret atšķirīgo, attieksme pret vardarbību/konfliktu risināšanu?
 - Vai radās "misija" palīdzēt citiem (brīvprātīgais darbs, glābšana, medicīna, pašvaldības/NVO)?
- Dzimumu, valodas un sociālā fona pieredzes atšķirības:
 - Vai viņi jutās iekļauti un respektēti (dzimums, valodas lietojums, fiziskā sagatavotība, invaliditāte/veselības ierobežojumi)?
 - Vai bija stereotipi, pazemošana, "pārguruma kultūra", vai tieši pretēji - droša, atbalstoša vide?
- Ietekme uz uzvedību ikdienā:
 - Vai pēc apmācības viņi kaut ko dara citādi: sporto vairāk, piedalās brīvprātīgajā darbā, seko ziņām selektīvāk, pārbauda informāciju, rūpējas par veselību/drošību?
 - Vai viņi runā ar ģimeni/draugiem par drošību un krīzes gatavību?
- Barjeras turpināt attīstīt iegūtās prasmes vai turpināt profesionālo karjeru militārajā jomā:
 - Ja viņi neplāno turpināt ar jaunsargiem/NBS saistītu jomu: kāpēc (laiks, interese, bailes, vecāku attieksme, informācijas trūkums, veselība, "tas nav man")?
 - Kas viņus motivētu (stipendija, skaidrāks karjeras ceļš, elastīgāks grafiks, vairāk praktiskas iesaistes, labāks ekipējums)?
- Sabiedrisko draudu uztvere un informācijas avoti:
 - Kādi draudi viņiem šķiet reālākie (militāri, kiberdraudi, dezinformācija, katastrofas)?
 - No kurienes viņi uzzina par drošību (TikTok/Instagram/YouTube, skola, vecāki, ziņu portāli, NBS avoti) un kuriem avotiem uzticas?

Novērtējumā ietvaros attiecībā uz Jaunsardzes dalībniekiem un VAM absolventiem tika identificēti konkrēti izmantojamie rādītāji no organizētajām aptaujām (Tabula 2), lai novērtētu abu programmu sasniegtos rezultāta rādītājus.

Tabula 2. Intervences ieteiktie rezultāta rādītāji

Rezultāta rādītājs
<p>VAM</p> <p>Jauniešu pašvērtējums (drīzāk labas, ļoti labas) par apgūtajām zināšanām un prasmēm VAM:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rīcība krīzes situācijās (ārkārtas situācijas, apdraudējums); • Praktiskās iemaņas (orientēšanās, ekipējums, pirmās palīdzības pamati u. c.); • Sadarbība un darbs komandā; • Disciplīna un atbildība par savu rīcību; • Kritiskā domāšana un informācijas izvērtēšana; • Izpratne par pilsoņa lomu valsts aizsardzībā; • Izpratne par valsts drošības un aizsardzības sistēmu <p>Izmaiņas (drīzāk palielinājusies, būtiski palielinājusies) jauniešu personīgajā vēlmē aizsargāt Latviju pēc VAM apguves</p> <p>Izmaiņas jauniešu paradumos (nedaudz biežāk/ daudz biežāk nekā iepriekš) pēc VAM apgūšanas</p>

- Domā par savu fizisko sagatavotību un veselību;
- Runā ar ģimeni vai draugiem par krīžu situācijām un drošību;
- Apsver iespējas aktīvāk iesaistīties pilsoniskajā līdzdalībā;
- Apsver iespējas veidot karjeru kādā no profesionālajiem dienestiem;
- Apsver iespējas iesaistīties Valsts aizsardzības dienestā vai Zemessardzē;
- Apsveru iespējas veidot militāru karjeru.

Jaunsardzes programma

Jaunsargu pašvērtējums (drīzāk piekrītu, pilnībā piekrītu) par apgūtajām prasmēm un ieradumiem

- Sadarbība ar citiem gan Jaunsardzē, gan ārpus tās;
- Rīcība ārkārtas situācijās;
- Ikdienas dzīvē noderīgas prasmes;
- Biežāka fiziska aktivitāte un kustības;
- Spēja veikt fiziski grūtākus uzdevumus nekā iepriekš;
- Atbildība par saviem darbiem un lēmumiem;
- Lielāka pašpārliecība un ticība saviem spēkiem.

Jaunsargu pašvērtējums (drīzāk piekrītu, pilnībā piekrītu) par ieguvumiem no dalības Jaunsardzē:

- Jaunsardze palīdzējusi labāk saprast, kāpēc ir svarīgi cienīt Latviju un tās simbolus (karogu, himnu u.c.);
- Jaunsardze palīdzējusi saprast, kā es pats/-i varu būt noderīgs/-a Latvijai;
- Dalība Jaunsardzē veido piederības sajūtu Latvijai.

Intervences ietekme

2020. gada Valsts aizsardzības koncepcijā tika norādīts, ka plānotā Likuma ietekme ir saistīta Latvijas sabiedrības noturības pret ārējo apstākļu iedarbību un pieaugošajiem tehnoloģiskajiem un citiem izaicinājumiem stiprināšanu, ilgtermiņā veicinot arī valsts starptautisko konkurētspēju.⁶⁰ Vienlaikus nav noteikti konkrēti aspekti, kas norādītu uz Likuma ietekmi un ļautu šobrīd noteikt ietekmes apjomu, līdz ar to Novērtējuma ietvaros ir identificēti potenciālie veidi, kā novērtēt Likuma ietekmi:

- Jauniešu viedokļa par VAM un Jaunsardzes programmām analīze, kas tieši atspoguļo Likuma mērķa grupas uztveri un tās izmaiņas.
- Pieejamo statistikas datu analīze par jauniešu brīvprātīgu iesaisti valsts aizsardzības dienestā un citās aizsardzības struktūrās.

Mērķa grupu (jauniešu, kuri apguvuši VAM, un jaunsargu) viedoklis

Tiešā veidā intervences ietekmi var novērot skolēnu aptauju ietvaros un, ņemot vērā novērtējuma rezultātus, zemāk ir norādīti gan VAM programmas, gan Jaunsardzes programmas vēlamās ietekmes izmaiņas – attiecīgi paaugstināt vai saglabāt sasniegto rezultātu esošajā apmērā –, lai saglabātu abu programmu pozitīvo ietekmi. Jāņem vērā, ka Novērtējuma ietvaros ir aptaujāts plašāks mērķa grupu loks, piemēram, VAM programmas gadījumā aptaujā piedalījās arī tie jaunieši, kas VAM bija apguvuši laikā, kad dalība tajā bija brīvprātīga.

Attiecībā uz VAM programmu vairākos aspektos jauniešu vērtējums ir augsts, līdz ar to galvenais mērķis, turpmāk īstenojot VAM programmu, ir noturēt jau esošos augstos vērtējumus. Vienlaikus nākotnē, iespējams, var plānot rezultātu uzlabošanu jautājumos par personīgo vēlmi aizsargāt Latviju pēc VAM apguves un aktīvāku iesaistīti pilsoniskajā līdzdalībā, ņemot vērā, ka VAM programmas ietvaros potenciāli

⁶⁰ Valsts aizsardzības koncepcija. (2020). 3.2.9. nodaļa. <Saite>

šīs tēma varētu tikt iekļauta plašākā apmērā kā līdz šim. Arī FGD iestāžu pārstāvji norādīja, ka identificētās vēlamās pieauguma izmaiņas ir iespējamās, gadījumā, ja VAM programma tiek pilnveidota.

Tabula 3. VAM programmas ietekmes rādītāji VAM absolventu aptaujas ietvaros un to vēlamās izmaiņas nākotnē

Rādītājs no VAM absolventu aptaujas	Vērtība 2026. gadā	Identificētās vēlamā vērtības izmaiņa ⁶¹
Jauniešu vērtējums (drīzāk labas, ļoti labas) par apgūtajām zināšanām un prasmēm VAM:		
• Rīcība krīzes situācijās (ārkārtas situācijas, apdraudējums)	51 %	Saglabāt > 50 %
• Praktiskās iemaņas (orientēšanās, ekipējums, pirmās palīdzības pamati u. c.)	62 %	Saglabāt > 50 %
• Sadarbība un darbs komandā	62 %	Saglabāt > 50 %
• Disciplīna un atbildība par savu rīcību	68 %	Saglabāt > 50 %
• Kritiskā domāšana un informācijas izvērtēšana	55 %	Saglabāt > 50 %
• Izpratne par pilsoņa lomu valsts aizsardzībā	55 %	Saglabāt > 50 %
• Izpratne par valsts drošības un aizsardzības sistēmu	52 %	Saglabāt > 50 %
Jauniešu vērtējums (drīzāk palielināja, būtiski palielināja) par personīgo vēlmi aizsargāt Latviju pēc VAM apguves	33 %	Palielināt > 40 %
Jauniešu paradumu izmaiņas (nedaudz biežāk/ daudz biežāk nekā iepriekš) pēc VAM apgūšanas:		
• Domāju par savu fizisko sagatavotību un veselību	49 %	Saglabāt > 40 %
• Runāju ar ģimeni vai draugiem par krīžu situācijām un drošību	31 %	Saglabāt > 30 %
• Apsveru iespējas aktīvāk iesaistīties pilsoniskajā līdzdalībā	28 %	Palielināt > 35 %
• Apsveru iespējas veidot karjeru kādā no profesionālajiem dienestiem	27 %	Saglabāt > 20 %
• Apsveru iespējas iesaistīties Valsts aizsardzības dienestā vai Zemessardzē	29 %	Saglabāt > 20 %
• Apsveru iespējas veidot militāru karjeru	26 %	Saglabāt > 20 %

Līdzīgi arī Jaunsardzes programmas gadījumā, ņemot vērā novērtējuma ietvaros augstos jaunsargu vērtējumus, turpmāk būtu vēlams tos saglabāt tādā pašā līmenī.

⁶¹ Periods, kādā vērtēt izmaiņas, ir būtiski atkarīgs no VAM programmas satura izmaiņām. Attiecīgi, ja programmā netiek veiktas izmaiņas var tikt piemērots optimālais ex-post veikšanas periods 3-5 gadi, savukārt, ja izmaiņas tiek veiktas, periods var būt arī īsāks – attiecīgi 2 gadi, kad programma ir apgūta pilnībā.

Tabula 4. Jaunsardzes programmas ietekmes rādītāji jaunsargu aptaujas ietvaros un to vēlamās izmaiņas nākotnē

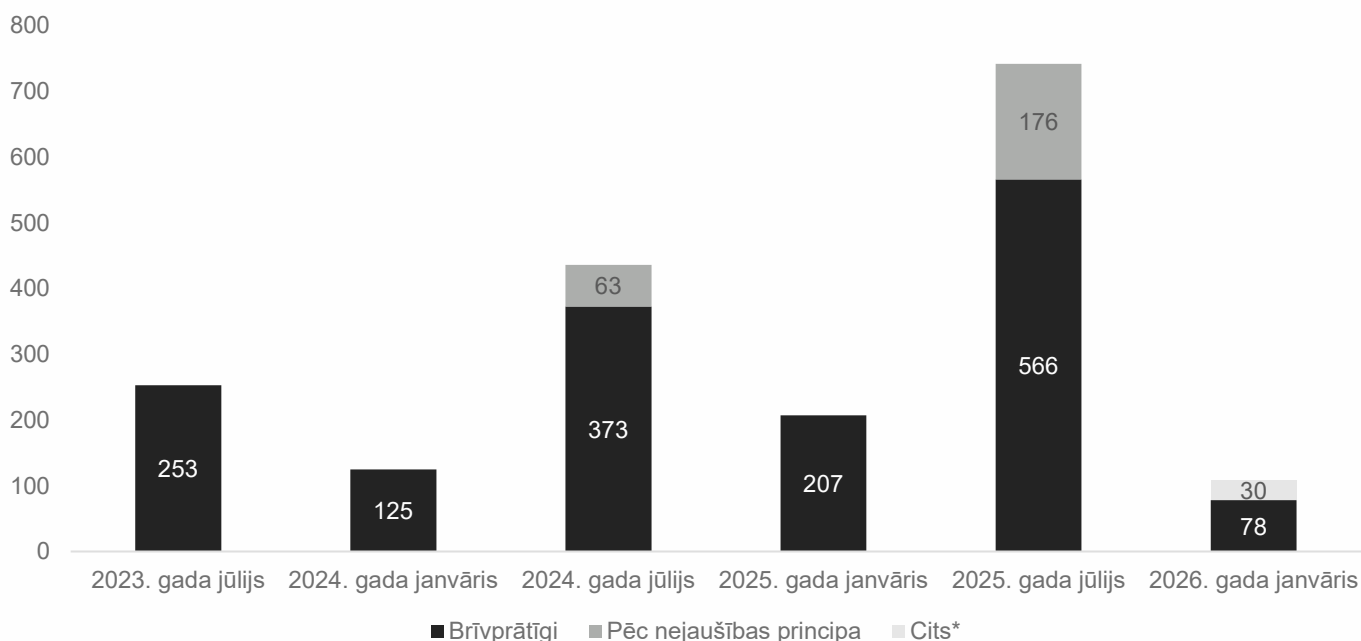
Rādītājs no jaunsargu aptaujas	Vērtība 2026. gadā	Vēlamā izmaiņa vērtības
Jaunsargu vērtējums (drīzāk piekrītu, pilnībā piekrītu) par savām prasmēm:		
• Esmu iemācījies/-usies labāk sadarboties ar citiem gan Jaunsardzē, gan ārpus tās	79 %	Saglabāt > 70 %
• Esmu uzzinājis/-usi, kā rīkoties ārkārtas situācijās	91 %	Saglabāt > 80 %
• Esmu apguvis/-usi prasmes, kas man noder arī ikdienas dzīvē	86 %	Saglabāt > 80 %
• Jaunsardze mudina mani vairāk kustēties un būt aktīvam/-ai	82 %	Saglabāt > 80 %
• Piedaloties Jaunsardzē, es spēju veikt fiziski grūtākus uzdevumus nekā iepriekš	67 %	Saglabāt > 60 %
• Esmu iemācījies/-usies uzņemt atbildību par saviem darbiem un lēmumiem	84 %	Saglabāt > 80 %
• Jaunsardzes aktivitātes man ir palīdzējušas kļūt drošākam/-ai par sevi	79 %	Saglabāt > 70 %
Jaunsargu vērtējums (drīzāk piekrītu, pilnībā piekrītu) par ieguvumiem no dalības Jaunsardzē		
• Jaunsardzē es labāk esmu sapratis, kāpēc ir svarīgi cienīt Latviju un tās simbolus (karogu, himnu u.c.)	83 %	Saglabāt > 80 %
• Jaunsardze man palīdz saprast, kā es pats/-i varu būt noderīgs/-a Latvijai	83 %	Saglabāt > 80 %
• Es jūtos kā daļa no Latvijas, piedaloties Jaunsardzē	84 %	Saglabāt > 80 %

Iesaiste aizsardzības struktūrās, tai skaitā VAD

Iesaiste aizsardzības struktūrās liecināt par jauniešu izpratnes uzlabošanos saistībā ar valsts aizsardzības kopējo sistēmu, kas ir arī viens no VAM un Jaunsardzes programmas mērķiem. Viens no veidiem ir brīvprātīga iesaiste VAD.

Analizējot 2023. – 2026. gada perioda statistikas datus (Attēls nr. 6), var secināt, ka jauniešiem ir augsta interese brīvprātīgi iestāties VAD. No sešiem VAD iesaukumiem, trīs ir bijuši nokomplektēti tikai no jauniešiem, kas pieteikušies brīvprātīgi. Savukārt pārējos trīs gadus – jauniešu skaits, kuri VAD ir iesaukti pēc nejaušības principa, ir bijis 14 % - 28 % apmērā no visiem VAD iesauktajiem jauniešiem.

Attēls nr. 6. VAD iesaukto jauniešu skaits, 2023. -2026. gads

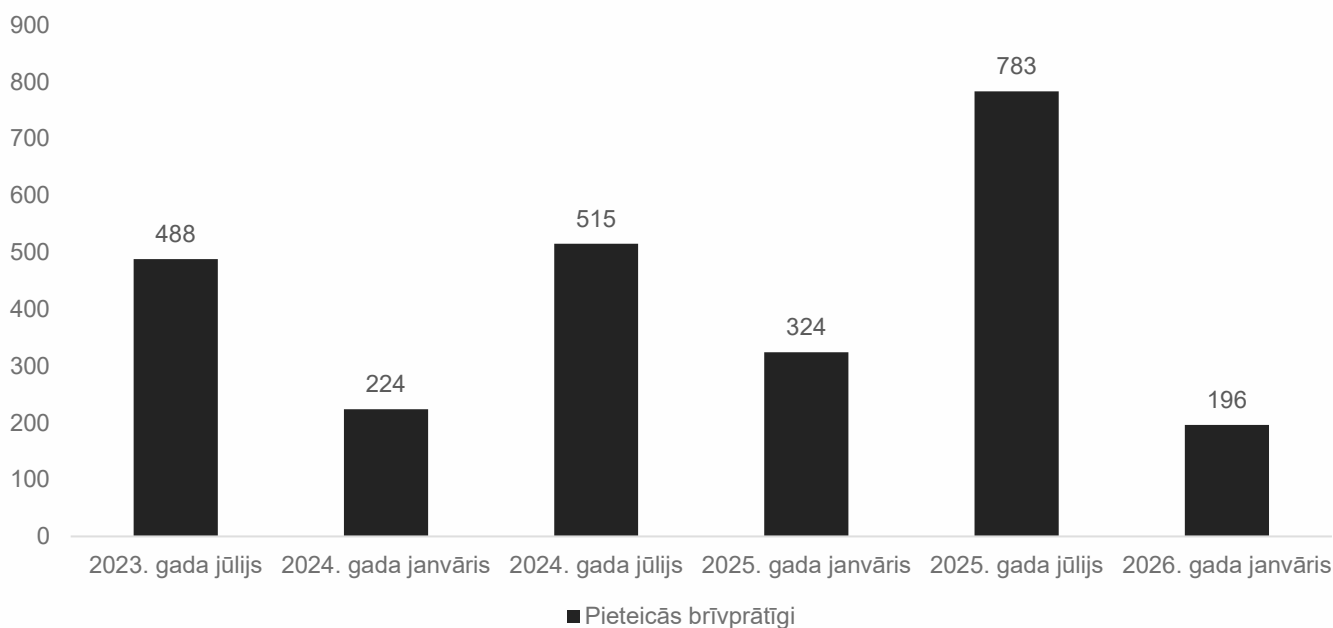

Avots: Aizsardzības ministrijas sniegtā informācija

*Atlasītie iesauktie no iepriekšējām atlasēm, kam dažādu iemeslu dēļ bija atlikts VAD

Jānorāda, ka atsevišķi vērtējot brīvprātīgo jauniešu skaitu, kuri 2023. - 2026. gada periodā bija pieteikušies VAD, tai skaitā arī tie, kas pieteicās, bet netika iesaukti, var secināt, ka tam kopumā gan vasaras, gan ziemas periodā ir drīzāk pieaugoša tendence (Attēls nr. 7). Lai arī šie dati tiešā veidā neparāda VAM vai Jaunsardzes programmas ietekmi, tas ir svarīgs rādītājs, lai novērtētu jauniešu kopējo izpratni un attieksmi gan pret VAD, gan valsts aizsardzības sistēmu kopumā.

Attēls nr. 7. Jauniešu skaits, kuri VAD pieteikušies brīvprātīgi, 2023-2026. gadā

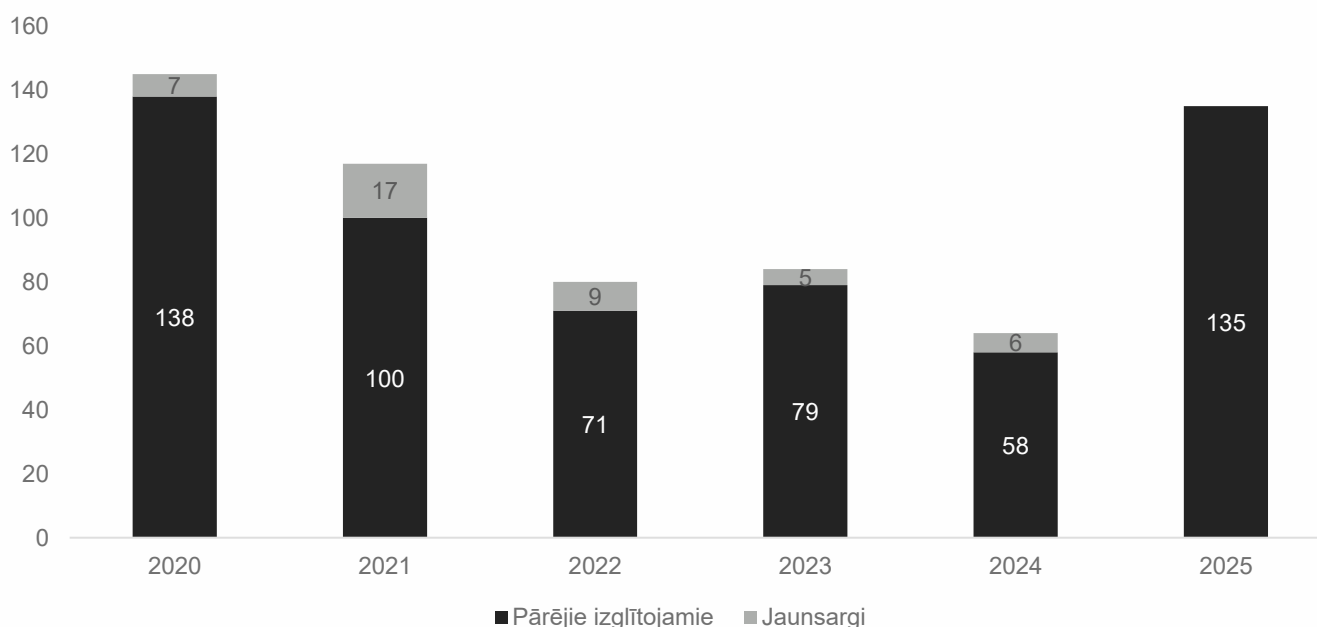

Avots: Aizsardzības ministrijas sniegtā informācija

Arī jauniešu vēlme turpināt karjeru, saistot to ar militāro nozari vai citiem profesionālajiem dienestiem (Valsts policija, Robežsardze, Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests u.c.), var tikt izmantota kā rādītājs Jaunsardzes programmu ietekmes novērtēšanai. Lai gan šie dati tiešā veidā neparāda Jaunsardzes programmas ietekmi, taču tie ir svarīgi rādītāji, lai novērtētu jauniešu kopējo izpratni un attieksmi pret valsts aizsardzības sistēmu un ar to saistītajām karjeras iespējām kopumā.

Šobrīd dati par bijušajiem jaunsargiem, kuri pievienojas konkrētām izglītības vai dienestu iestādēm, netiek sistemātiski apkopoti un ir pieejami tikai atsevišķos gadījumos. Atbilstoši JC sniegtajai informācijai, no visiem Nacionālajā aizsardzības akadēmijā studējošajiem aptuveni trešdaļa ir bijušie jaunsargi, kas liecina arī par Jaunsardzes programmas ietekmi uz militārās karjeras izvēli. Detalizētāki dati ir pieejami no Valsts robežsardzes koledžas (Attēls nr. 8). Attiecīgi kopš 2020. gada vidēji 9 % no kopējā uzņemto audzēkņu skaita ir bijušie jaunsargi. Augstākais īpatsvars novērojams 2021. gadā (17 %), savukārt 2025. gadā neviens no uzņemtajiem nav bijis jaunsargs.

Attēls nr. 8. Jaunsargu īpatsvars no Valsts robežsardzes koledžā uzņemto audzēkņu skaita

Avots: Jaunsardzes centra sniegtā informācija

Kopumā šādu rādītāju izvērtēšana palīdz novērtēt faktiskos ietekmes uz jauniešu vēlmi un gatavību saistīt savu nākotni ar militāro nozari vai citiem profesionālajiem dienestiem, taču plašāki secinājumi būtu iespējami tikai tad, ja šādi dati tiktu apkopoti sistemātiski dažādās iestādēs.

♦ Ārējie faktori

Intervences ietvaros ir būtiski ņemt vērā arī **ārējos faktorus**, kas pēc būtības ir ietekmējuši vai var ietekmēt intervences īstenošanu. Novērtējuma ietvaros tika identificēti šādi nozīmīgi ārējie faktori:

- Izglītības iestāžu iespējas nodrošināt nepieciešamās telpas VAM īstenošanai – VAM īstenošanai nepieciešamas gan iekštelpas izglītības iestādēs, gan ārtelpas (piemēram, praktiskajām nodarbībām kā militārā topogrāfija un orientēšanās). Kā norādīts novērtējuma 3.3. nodaļā, ne visās izglītības iestādēs šādas iespējas ir pieejamas, kas var ierobežot praktisko nodarbību apjomu un ietekmēt VAM īstenošanas kvalitāti.

- Izglītības iestāžu iespējas iekļaut VAM mācību procesā – VAM integrācija skolas mācību procesā ir atkarīga no stundu saraksta elastības, skolas prioritātēm un administratīvā atbalsta. Atsevišķās izglītības iestādēs VAM tiek uztverts kā sekundārs priekšmets, kas var samazināt skolēnu iesaisti. Jāņem vērā, ka arī slogs izglītības iestādēm, ko rada VAM ieviešana mācību procesā, var ietekmēt izglītības iestāžu attieksmi par VAM ieviešanu, tai skaitā nodrošinot nepieciešamos resursus.
- Apkārtējās vides (skolas, ģimenes) izpratne par Jaunsardzes nozīmi un atbalsts bērniem apgūt interešu izglītību – izglītības iestāžu un ģimenes attieksme ietekmē jauniešu motivāciju piedalīties Jaunsardzē un VAM. Pozitīva izpratne par programmas mērķi un saturu, var veicināt iesaisti, savukārt nepietiekama izpratne vai stereotipi var mazināt interesi un pat kavēt jauniešu iesaisti. Piemēram, ir gadījumi, ka jaunieši, kuru ģimenes ir saistītas ar militāro nozari vai Zemessardzi, izrāda interesi iesaistīties Jaunsardzē.
- Jaunsargu instruktoru kvalifikācijas prasības VAM un Jaunsardzes programmu īstenošanai – jaunsargu instruktoru pedagoģiskās, komunikācijas un pilsoniskās audzināšanas prasmes ir izšķirošas VAM programmas, kā arī Jaunsardzes programmas mērķu sasniegšanai. Kā norādīts novērtējuma 3.4. nodaļā, instruktoru sagatavotība un spēja pielāgot saturu dažādām jauniešu grupām var tieši ietekmēt abu programmu kvalitāti un sasniegtos rezultātus.
- Jaunsargu instruktoru skaita atbilstība VAM un Jaunsardzes programmu īstenošanai – jaunsargu instruktoru atbilstošs skaits ir nozīmīgs faktors, lai veiksmīgi īstenotu abas programmas. Piemēram, jaunsargu instruktoru nepietiekamība, mainība vai ilgstoša aizvietošana var ietekmēt ne tikai abu programmu ieviešanu, bet arī jaunsargu instruktoru izdegšanu no pārslodzes un motivāciju turpināt darbu.
- Skolēnu interese par VAM un Jaunsardzes programmu tematiem – skolēnu interese ir svarīgs faktors, lai veiksmīgi īstenotu abas programmas, īpaši Jaunsardzes programmas gadījumā, kur dalība interešu izglītības programmā ir brīvprātīga. Līdz ar to ir svarīgi īstenot abu programmu saturu pēc iespējas saistoši bērniem un jauniešiem.
- VAD ieviešana no 2023. gada – obligātā VAD ieviešana ir mainījusi VAM lomu valsts aizsardzības sistēmā, aktualizējot nepieciešamību pārskatīt VAM mērķus un saturu. Ņemot vērā, ka militārā pamatapmācība tiek nodrošināta VAD ietvaros, VAM turpmākā attīstība ir saistāma ar pilsoniskās apziņas, patriotisma, kritiskās domāšanas un rīcībspējas stiprināšanu, vienlaikus nodrošinot, ka VAM papildina, nevis dublē VAD saturu un uzdevumus.

